

Halden Empirebyen

Beliggenhet

Kulturmiljøet omfatter en bydel vest for Fredriksten festning og sør for Tista-elven.

Nasjonale interesser

Kulturmiljøet er av nasjonal interesse på bakgrunn av Fredrikstads rolle som festnings- og sjøfartsby. Empirebyen dokumenterer et autentisk og helhetlig bymiljø fra tiden etter 1826 basert på datidens arkitektur- og byplanidealer med bakgrunn i empirestilens strenge formspråk.

Empirebyen er rik av opplevels- og kunnskapsverdier som formidles gjennom områdets stramme byplangrep som eksemplifiserer empirestilens idealer med monumentale bygninger, plasser og torg. Området består av velbevarte 1800-talls bygninger hvor empirestilen kan oppleves i arkitekturens former og berikende detaljer.

Beskrivelse

Da festningen i Halden ble etablert i 1660-årene ble byen anlagt ved foten av Fredriksten festning og ved munningen av Tista-elven. Her vokste byen frem, og ble med jevne mellomrom utsatt i dette området for angrep og bybranner. Området var før en del av forsvarsverket og inneholder blant annet byens eldste gate. Den siste store bybrannen var i 1826 la store deler av dette området i aske. Etter brannen i 1826 skulle en reguleringskommisjon utarbeide en ny plan for byen.

Byen ble gjenoppbygget på to-tre år. Reguleringen omfattet den nedarvede vei- og bebyggelsesstrukturen fra 1600-tallet, men allikevel ble mønsteret forandret for igjen å unngå brann. Byen fikk et stramt preg med bredere gatenett og murtvang som alle fulgte empirestilens uttrykk. Empirestilens idealer omfattet en endring i gatehierarkiet slik at monumentale bygninger, større plasser og torg fikk en tydeligere fremtoning. Den nye estetiske utformingen omfattet også bebyggelsen og en del av de tidligere bygningsstrukturene ble sløyfet, allikevel ble en del av de nye bygningene bygget oppå eldre grunnmurer. Festningsingeniørene bidro sterkt i dette arbeidet, det gjelder F.C. Gedde og B.N. Garben, men også stadskonduktør C.H. Grosch bidro til bygningsmassen. Reguleringsplanene og arkitekturen inkluderte balanse og monumentalitet, uttrykt bygningsfunksjon i bygningskroppen og pussede overflater med stram og nøktern klassisistisk dekor.

Flere branner har i etter tiden preget området kvartalsvis, men store deler av bebyggelsen fra tiden etter 1826 er fortsatt godt bevart og fremtredende i bybildet i dag, det samme gjelder empirens byplangrep.

Faglige råd for forvaltning

Generelle råd

De etterfølgende faglige rådene skal bidra til å ivareta kulturhistoriske og arkitektoniske verdier i forvaltningen av kulturmiljøet.

Verneverdiene forutsettes ivaretatt av kommunen i deres plan- og byggesaksbehandling. Dette gjelder både hensyn til viktige enkeltbygg, kulturminner, grøntområder og kulturlag innenfor kulturmiljøet samt landskapsrelaterte og strukturelle sammenhenger.

Landskapsnivå

- Utbygging og utfylling av sjø- og havneområder som visuelt og funksjonelt skiller den historiske byen fra sjøen skal unngås.
- Siktlinjer fra området til festningen skal ivaretas.
- Gateløp som er åpne mot sjøen skal ikke lukkes igjen.
- Tak skal vurderes som del av byens taklandskap og behandles som en del av tiltakets samlede arkitektoniske uttrykk. Ved eventuelle nybygg og ombygginger skal tekniske anlegg som heisoppbygg og ventilasjonsanlegg m.m. integreres i den arkitektoniske utformingen.
- Ethvert tiltak innenfor kulturmiljøet skal ha gode visuelle kvaliteter både i seg selv og i forhold til tiltakets funksjon og dets bygde og naturlige omgivelser og plassering.

Områdenivå

- I tilstøtende randområder skal nye tiltak ikke redusere opplevels- eller bruksverdien knyttet til det historiske bymiljøet.
- Utfylling av tomtearealer anses som uheldig tiltak som svekker lesbarheten og opplevelsen av det historiske bebyggelsesmønsteret.
- I området skal historiske bygningshøyder og gesimshøyder være førende for eventuelle nybygg. Den historiske bebyggelsens karakteristiske volum med skala og proporsjoner, samt plassering av bygninger skal videreføres ved nye tiltak.
- Eiendoms- og tomtestruktur skal gi føringer for den prinsipielle bebyggelsesstrukturen. Der den historiske tomtestrukturen slås sammen er det viktig at den uttrykker seg i fasadenes inndeling og rytme.
- Gater og smug skal ikke bygges igjen da dette vil forringe området historiske karakter og lesbarhet.
- Bebyggelsesmønsteret, torgene, og gatestrukturen er en viktig del av området historie og skal bevares og videreføres.

Bygningsnivå

- Ved vedlikehold og utbedring skal kulturhistoriske og arkitektoniske verdier som knytter seg til de historiske byggenes detaljer bevares, derav material- og fargebruk, dør- og vindusutforming og øvrige bygningsdetaljer. Originale bygningsdeler skal bevares, dersom disse er tapt skal de rekonstrueres etter historiske forbilder.
- Der det er gjennomført uheldige tiltak som har svekket kulturmiljøets verdi, egenart og integritet, kan det gjennomføres byreparasjon, tilbakeføring og gjenoppbygging av bygninger som viderefører den lokale, historiske byggeskikken og ivaretar miljøets egenart.
- Stedegen byggeskikk og håndverkstradisjon skal opprettholdes og videreføres ved eventuelle nye tiltak, herunder endringer, til-, på- og nybygg. Ved eventuell oppføring av tilbygg skal tilpasses eksisterende bebyggelse og underordnes denne.
- Den historiske fargepaletten skal videreføres, eventuelt tilbakeføres på dokumentert grunnlag.

Møbleringsnivå

- Nytt gatebelegg, gatemøblering og elementer som innføres i området skal utformes i henhold til historisk forbilde som samsvarer med områdets stedegne karakter.